

ROTTA, tuo luonnonoloiden vihattavuuden kulttuurinen symboli vailla vertaa, on kolmas nisäkäs, jonka kromosomien DNA-juosteiden rakenne – eli siis “geenit” – on saatu alustavasti kartoitetuksi. *Nature* julkaisi tuloksista yhteenvedon huhtikuun 1. päivänä ilmestyneessä numerossaan. Artikkelin takana on “Rat Genome Sequencing Project Consortium”, jonka osanottajaluettelo käsittää kolmisensataa tutkijaa molekyyli-genetiikan johtavista tutkimuslaitoksista ympäri maailmaa. Rotan nisäkäsedeltäjä geenikartoituksen alalla ovat ihminen (2001) ja kotihiiri (2002); eliökunnan muiden ryhmien lajeista geeninsä on saanut kartoitetuksi nopeasti kasvava joukko.

Miksi rotta? *Nature* on ottanut tavakseen julkaista erityisen tärkeistä primaariartikkeleista yleistajuuden tulkinnan uutispalstallaan “news and views”. Niinpä rotan geenikarttaa kuvaavaa laajaa atikkeliä täydentää uutispalstan kirjoitus “Three’s company” (Kerstin Lindblad-Toh, the Broad Institute, Cambridge, Ma.). Kirjoitus tarjoaa kiinnostavan esimerkin *lupausretoriikasta* tutkimustulosten esittelyssä ja tulokinnassa.

Heti avauskappaleessa Lindblad-Toh kuvaa tulosten merkitystä seuraavasti: “The excitement generated by this research has a number of roots, not least the fact that the rat is an important model for learning about human physiology and disease; knowing its genome sequence will greatly enhance our ability to associate genes and mutations with traits and diseases. Comparative mammalian genomics will also benefit [...]” Hiukan myöhemmin hän toistaa olennaisesti saman asian seuraavasti: “Be-

yond its value in unlocking the treasures of rat biology, analysis of the rat genome sequence will also help biologists to identify and understand human genes and gene regulation, and to study mammalian genome evolution.” – Lukijan huomio kiinnittyy näissä lainauksissa ilmauksiin “the excitement generated” (eikä “interest”) ja “the treasures of rat biology” (eikä “features”).

Genomikonsortion artikkelissa rotan lääketieteellinen merkitys ilmaistaan seuraavasti: “A further strong motivation for sequencing the rat genome was to enhance its utility in biomedical research. [...] As more than 1000 human mendelian disorders now have associated loci and alleles, there is now a tremendous opportunity to link the new knowledge of the rat genome with data from the human disease examples. The precise identification of the rat orthologues of human genes that are mutated in disease creates further opportunities to discover and develop rat models.” – Voimakkaita attribuutteja tässäkin: “strong motivation”, “tremendous opportunity”.

Lupaukset ovat tieteen retoriikan olennainen ainesosa, se on tiedetty jo kauan. Lupausretoriikka on ollut erityisen tärkeää geenitutkimuksessa, kuten esimerkiksi Evelyn Fox Keller ja Richard Lewontin ovat monissa kirjoituksissaan tuoneet esiin. Rotan geenikartan luonnehdinnat antavat lisäaineistoa lupausretoriikan selvittämiseen.

Kuka vielä muistaa, mitä ihmisen geenikartasta puhuttiin, ennen kuin se oli valmis? Aivan oikein, geenikartan piti olla avain ihmisen kaikkien biologisten piirteiden ymmärtämiseen. Kuka muistaa, mikä oli tärkein puheenaihe geeni-

kartan valmistuttua? Aivan oikein, “geenien” vähäinen määrä (noin 30 000) verrattuna odotettuun (100 000). Toisin sanoen yksittäisten geenien rakenteen tunteminen ei tuota ymmärrystä perinnöllisten ominaisuuksien ilmenemisestä eliöissä. On opittava tuntemaan se, millaiset mekanismit säätelevät geenien toimintaa.

Kotihiiren geenikartan valmistuminen voimisti tätä päätelmää entisestään. Hiiren ja ihmisen geneettisen rakenteen vertailu osoitti ne odottamattoman samankaltaisiksi: 99 prosentilla hiiren geeneistä oli suora vastine ihmisen perimässä. Miksi hiiret ja ihmiset eivät siis muistuta enempää toisiaan? Koska geenien säätelymekanismit ovat erilaiset; eli säätelymekanismit korostuvat jälleen.

Ihmisen, hiiren ja rotan geenikarttojen vertaaminen lisää varmasti olennaisesti tietämystämme nisäkkäiden evoluutiosta sekä luo perustaa geenitoiminnan säätelyn ymmärtämiselle. Jokaisen uuden nisäkkään geenistön kartoitus lisää tällaista perustietämystä. Tietämyksen suorat lääketieteelliset sovellutukset tuntuvat kuitenkin olevan aina edessäpäin, uusien tutkimusponnistusten takana. Kuten Lindblad-Toh toteaa esittelykirjoituksensa lopuksi, “we are far from knowing every gene in the human genome, and even further from knowing how each gene is regulated [...]. The high quality of the rat genome sequence, and the speed with which it was produced, leads us to expect great things in the near future.”

Lääketieteellinen lupaus on molekyyli-genetiikan tutkimuksen olennainen osa. Lupauksen täytyminen siirtyy vain aina edemmäksi ja edemmäksi...

Olennaista onkin se, että geenitutkimuksen lupaus on sosiaalista todellisuutta, joka ei suoranaisesti riipu lupauksen toteutumisesta. Palauttakaamme mieleen, mitä Lily E. Kay totesi erinomaisen kirjansa *Who Wrote the Book of Life?* (Stanford, 2000) yhteenvetojaksossa: “A fount for journalistic hype, human genome projects offer only little in the way of therapeutics. Their current medical prowess and their economic and cultural potency inheres mainly in their geneticization of society, in the ways genetic information is reconfiguring our notions of self, health, and disease. Well ahead of medical technologies, social technologies have already been set in motion.”

RUOTSIN korkeakoululaitos on joutunut ehkä suomalais-takin tiukemmin tulosjohtamisen kouriin – jopa siinä määrin, että monia “tuottamattomia” laitoksia on supistettu ankaralla kädellä esimerkiksi irtisanomalla pitkäänkin virassa olleita professoreita ja lehtoreita. Laitosten tulot kun ovat melko suoraan riippuvaisia opiskelijamäärästä. Professoreiden odotetaan markkinoivan omia luentojaan ja kurssejaan opiskelijoille. Ongelmat eivät kosketa vain sellaisia suhteellisen pieniä ja ehkä monen mielestä esoteerisiä laitoksia kuten vaikkapa klassiset kielet tai tilastotiede, vaan yhtä lailla ja ainakin ulkopuolisesta tarkkailijasta melko satunnaisen tuntuisesti esimerkiksi perusluonnontieteitä kuten fysiikkaa ja kemiaa, kaikkia “pieniä” kieliä mukaan luettuna vaikkapa venäjä ja kiina, kansatiedettä sekä suurta osaa koko maatalouskorkeakoulua.

Ruotsalaiset yliopistot ovat

suomalaisia haavoittuvaisempia “markkinaheilahteluille” ja kysynnän oikuille. Suuri osa opinnoista kun on järjestetty opinto-ohjelmiksi, eivätkä opiskelijat tule siten opiskelemaan jotakin tiedettä tai edes mahdollisesti jotakin sen erikoisalaa vaan yhtä opinto-ohjelmaa. 70-luvun suomalaisen yliopistopolitiikan veteraanit muistavat varmasti vielä kamppailun FYTT-uudistuksesta, jonka reformin vastustajat niukasti tuolloin voittivat. Ruotsissa vastava reformi sen sijaan toteutettiin, ja juuri sen tulosta opintojen ammattiohjelmakeskeys on. Erityisen suurissa vaikeuksissa ovat usein laitokset, joiden opiskelijoista vain pieni osa valitaan tällaiseen ohjelmaan, ja loput ovat ns. vapaiden opintojen harjoittajia. Näiden laitosten on elääkseen värvättävä väkeä jokaiselle kurssille erikseen, eivätkä ne yleensä tiedä vielä muutamaa kuukautta aikaisemmin, voidaanko kursseja lainkaan järjestää ja opettajille maksaa palkkoja.

Näistä monia laitoksia kohdanneista rahoitusvaikeuksista huolimatta Ruotsinkin yliopistoissa on säilynyt joitakin akateemisen vapauden saarekkeita, vaikkakin ne saattavat ilmetä hieman yllättävissä muodoissa. Eräät rehtorit ovat julkisesti sitoutuneet siihen, että varsinaisia professoreita ei voida erottaa virastaan ainakaan ilman todella vakavia virkavirheitä. Tämä on harvinainen tapaus, jossa vahva ruotsalainen ammattiyhdistyskulttuuri ja akateemiset perinteet lyövät kättä. Ordinariusprofessori saattaa siten järjestää itselleen lähes ikuisen tutkimusvapaan – tai ehkä paremminkin joutua sellaiselle tahtomattaan.

Uumajan yliopiston etnologian professori Billy Ehn, joka

kuuluu 70- ja 80-luvuilla Norbert Eliaksen sivilisaatiohistoriallisten ideoiden soveltamisesta ruotsalaisen kulttuurin kehityksen tutkimiseen kuuluisaksi tulleet Lundin koulukuntaan, on hankkinut itselleen käytännössä porttikiellon nykyiselle työpaikalleen Uumajassa ja joutuu näin ollen työskentelemään kotonaan Lundissa. Syynä on Ehnin parin vuoden takainen tutkimus *Universitet som arbetsplats: reflektioner kring ledarskap och kollegial professionalism* (Lund 2001), jossa Ehn otti oman laitoksensa ja sen henkilökunnan kansatieteelliseksi tutkimuskohteeseen kertomatta siitä lainkaan kohteilleen. Kollegat suivaantuivat sekä tästä menettelytavasta että tutkimuksen laitoksen työilmapiiristä ja -organisaatiosta antamasta kuvasta niin, että antoivat suorasukaisesti ymmärtää, että professori on *persona non grata* omalla laitoksellaan. Mitään kovin ihmeellisiä paljastuksia tai tuloksia tutkimus ei tosin sisällä. Vastaavanlaisen raportin voisi varmaan kirjoittaa monen yliopiston “tavallisen” laitoksen hallintokulttuurista ja henkilösuhteista. Ulkopuolisen on hieman vaikea ymmärtää, mistä tuhtumus oikein johtui – ellei sitten siitä tutkimuseettisesti kieltämättä arveluttavasta seikasta, että tekijä ei kertonut hankkeestaan henkilökunnalleen ennen kuin tutkimus oli jo julkaistu. Joka tapauksessa laitoksen johtava professori on pantu käytännössä dispoIBILiteettiin.

Hieman erilaiset syyt johtivat samanlaisen lopputulokseen eli dispoIBILiteettiin Upsalan yliopiston sosiologian laitoksen naistutkimusprofessorin haltijan, norjalaisen Eva Lundgrenin kohdalla. Lundgren on erikoistunut tutkimaan

miesten naiseen kohdistamaa väkivaltaa. Hän tuli tunnetuksi Norjassa paljastuksillaan, jotka koskivat vapaakirkollisten lahkojen saarnaajien naissuhhteita. Lundgren on ilmoittanut, ettei voi työskennellä Upsalassa samassa korttelissa kuin eräiden laitoksen miespuolisten kollegoiden kanssa. Hän on saanut rehtorilta luvan säilyttää oman virkansa muodollisesti osana sosiologian laitosta, mutta ilman mitään osallistumis- ja opetusvelvollisuuksia. Synä välikirkoon ei tässä tapauksessa kuulemma ole vain yleinen "sukupuolten sota", vaan useita vuosia jatkunut ja laitoksen henkilösuhhteita kiristänyt kiista siitä, ovatko muut kuin naiset ja naistutkijat kelpoisia ja kykeneviä arvioimaan alan töitä ja opinnäytteitä.

HELSINGIN yliopiston tutkijakollegium perustettiin vuonna 2001 tukemaan humanististen ja yhteiskunnallisten tieteiden toimintaa. Kollegiumia on hiljalleen laajennettu, ja nykyään siellä työskentelee jo 38 tutkijaa. Laajalta poikkitieteelliseltä instituutiolta ei liene syytä odottaa mitään selkeää yhteistä linjaa tai väkisin väännettyjä yhteisjulkaisuja; tällainen tuskin olisi tutkimuksen sisällönkään kannalta erityisen hedelmällistä. Miten siten taata näkyvyyttä isolle sat-saukselle? Onnistuneeksi ratkaisuksi on keksitty arvovaltaisen vuosituisen luennon järjestäminen. Se kantaa nimeä *Annual collegium lecture*, ja kahtena ensimmäisenä vuonna luennoitsijoiksi on saatu sangen huomattavat hahmot. Vuonna 2003 kuultiin esitys historiitsija Carlo Ginzburgilta, ja tämän vuoden touku-kuussa antropologi Paul Rabinowilta.

Rabinow (University of Cali-

fornia, Berkeley) tunnetaan ehkä parhaiten Michel Foucault'n työn esittelijänä akateemiselle yleisölle anglo-amerikkalaisissa maissa – ja siten myös Suomessa. Helsingissä Rabinow piti luennon otsikolla "The Legitimacy of the Contemporary", jossa hän päivitti Foucault'n keskustelua valistuksen luonteesta ja tavastamme olla valistuksen perillisä. Kuten lehteämme uskollisesti seuranneet muistavat, hän piti tähän aiheeseen liittyvän luennon Suomessa jo 18 vuotta sitten (ks. *T&E* 2/86).

Tällä kertaa Rabinow viritti kysymyksen "meidän aikamme" antropologialle sopivasta tavasta tutkia *anthroposta* ja *logosta* käsittelemällä niiden suhdetta biotieteisiin. Luennon kehysteemanä oli kaikkien kysymys siitä, miten tutkia nykyaikaa muussa kuin epokaalisessa mielessä: jaettu nykyisyytemme, *the contemporary*, on eri kuin *modernity*, eikä sitä ei ole syytä olettaa yhdeksi, yhtenäiseksi ja yleiseksi. Nykyisyyttä koskevien kysymysten on Rabinowin mielestä oltava tarkkoja ja kohdistuttava erityisiin muutoksiin, ei muutokseen yleensä. Kuitenkin tämä tarkentuminen, nykyaikajan erojen täsmentyminen, ei konkretisoitunut luennossa muuten kuin lähinnä yleisenä kehotuksena seurata tiedon kehittymistä muissakin kuin humanistisissa ja yhteiskunnallisissa tieteissä.

Esityksessä oli kolme osaa. Ensin Rabinow hahmotteli nopeasti geenit, genomit ja DNA:n aikaalaistiedon alueena, jossa muutos on nopeaa ja joka vaikuttaa perustavasti käsitykseen ihmisestä ja ihmistä koskevasta järjestyksestä. Toisessa osassa hän kartoitti yhteiskuntatieteellis-filosofisen perinteen tapoja olla suhteessa biologiatielten

tuomiin uusiin tiedonsisältöihin. Tiiviissä ja kirjallisen ma-kuisessa esityksessä käytiin vauhdilla läpi Habermasin, Canguilhem ja Luhmannin lähtökohdista mahdolliset, keskenään erilaiset suhteet bioteknologiaan.

Habermasin Rabinow asetti erityisen arveluttavaan valoon. Tämän suhdetta elämäntieteiden nykykehitykseen leimaa julkilausuttu ja Rabinowille läpivastemielinen ajatus "lajinmukaisesta moraaliym-märyksestä, joka on *a priori*" ja jonka perusteella ihmisen luontoon puuttuva biotieteellinen työ voidaan kategorisesti tuomita. Rabinowin mukaan Habermas ajautuu jakamaan ihmisluonnon kahteen osaan: genomiluontoon ja sen ulkopuoliseen luontoon. Hälyttävinä Rabinowin mielestä kuitenkin oli, että Habermas tekee arvioita biotieteistä ja moraalista suhteesta niihin osoittamatta minkäänlaista tuntemusta niiden sisällöllisestä keskustelusta ja muutoksista. Rabinowin itsensä mukaan oman ajan luonteen kysyminen ei voi tapahtua tavalla, jossa humanistiset tieteet sulkeutuvat kuorensa ja ovat tietämättömiä vaikkapa juuri biotieteiden tavasta muuttaa yhteiskunnallista todellisuutta juuri nyt.

Viimein yhteenvedossa Rabinow pohti, mitä voisi olla hänen tekemänsä "filosofinen antropologia", joka tutkii aika-laisyhteiskuntaa. Hän päätyi ottamaan esikuvakseen – osittain edellä kritisoimaansa Habermasiin nojaten – klassisen saksalaisen *Bildungin* yleisvistyksen ihanteen. Tämän ihanteen päivittäminen merkitsi sitä, että humanistien ja yhteiskuntatieteilijöiden tulisi sivistyä luonnontieteistä ja myös toisinpäin. Ajatuksena ei siis ollut, että jälkimmäisten totuu-

det olisivat jostain syystä ensin mainittuja parempia vaan että luonnontieteilijöitä ei pidä jättää yksin: Rabinowin mukaan he *tarvitsevat* yhteiskuntatieteilijöitä muotoilemaan biotieteen merkityksen muutoksia.

Ylipäänsä Rabinowin mielestä ajallemme sopiva pedagogiikka voi olettaa yhtä vähän ihmisen kuin biologian teloksen etukäteisen tuntemisen. Kuten hän totesi, emme tiedä mihin kaikkeen biologiset systeemit kykenevät. Kantin vapauden valtakuntaa ei voi rajata yksiselitteisesti ihmisiin, aivan kuin tietäisimme etukäteen varmasti, mikä on olemukseltaan *anthropos*, *logos* tai *bios*. Rabinowilaisen ”filosofisen antropologian” tulisi kysyä, kuinka olla tekemättä luonnon ja kulttuurin jakoa – ja kysyä tätä kiinni omassa ajassa, mahdollisimman käytännöllisesti. Yleisökeskustelussa ajattelunsa käytännöllisyyttä painottanut Rabinow vitsailikin, että ”olen deweyläinen, matalamielinen amerikkalainen pragmatisti”.

Kaikkienensa tiivis luento nosti kiinnostavia teemoja, mutta oli kovin kirjallinen ja siksi hieman raskaasti seurattava. Kollegiumin arvovalan se kyllä takasi korkeatasoisuudellaan ja intellektuaalisella otteellaan. Sinänsä hauska mutta myös koko aikalaisuusteeman vaikeuden paljastava lipsahdus oli Rabinowin kehoitus keskustelun lopussa. Otettuaan ensin monta kertaa etäisyyttä epookkijatteluun hän viimein kannusti kaikkia perehtymään laajasti aikalais tiedon moninaisuuteen sanomalla: ”on vihdoinkin aika siirtyä 2000-luvulle”...

LEHDESSÄMME viime aikoina paljon keskusteltu Ian Hacking (Collège de France) vieraillee Helsingissä 18th Century Eu-

ropean Thought and the Nature-Culture Problem in Advanced Techno-Scientific Societies -symposiumin puhujavieraana. Symposiumista lisätietoja sivulla <http://kaljaasi.it.helsinki.fi/lokari/luku/index.htm>

Symposiumin yhteydessä järjestetään avoin yleisöluento keskiviikkona 1.9.2004 kello 18–20. Paikkana on yliopistomuseo Arppeanumin luentosali osoitteessa Snellmaninkatu 3.

Hackingin otsikkona on ”Authenticity: The postman knocks”, ja hän kuvailee luentoaan seuraavasti:

“The virtue of authenticity is not timeless. Its emergence is widely associated with Enlightenment thinkers, especially Rousseau. Is it connected to a new literary genre, the novel consisting of letters? Especially those in which different correspondents give their own accounts of the same events. Sincerity and insincerity can be acted out to the full. Letters may authentically expose the soul, or inauthentically conceal it. The writer agonizes whether she is being true to herself and her correspondent. The epistolary novel is not a merely literary effect. It requires a new social technology, namely mail between ordinary people that is regularly and reliably delivered. That provides time for reflection, time suspended between posting and opening, time to agonize on the effect of the missive. So our topic transforms into a reflection on the relations between morality and technology.

Some background: Lionel Trilling urged that authenticity evolved during the eighteenth century, with Rousseau as a primary locus. (*Sincerity and Authenticity*, 1973.) The argument was continued by the

late Bernard Williams. (*Truth and Truthfulness*, 2002.) For our purposes the central piece of fiction will be Rousseau: *Julie ou la nouvelle Héloïse* (1761).”

SUOMEN Kuvalehdessä (30.4., 18/2004) julkaistiin taas ammattien arvostuslista, jota lehti on selvittänyt aiemmin viiden vuoden välein vuodesta 1991. Kaukaisena esikuvana on Urho Rauhalan sosiologinen väitöskirja *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus: 1960-luvun suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuus ammattien arvostuksen valossa* (1966). Perinteisesti suomalaisten arvostamien ammattien listan kärjessä ovat keikkuneet lääkäriammatit ja lentokapteeni. Nyt uusia ammatteja kymmenen kärkijoukossa ovat palomies (5. sija) ja sairaanhoitaja (10. sija). Myös sosiaali- ja terveysalan naisvaltaiset ammatit ovat nousussa. Lehden asiantuntijana ollut yhteiskuntapoliitikko Keijo Rahkonen selitti tätä: ”Suomalaiset haluavat pitää kiinni hyvinvointivaltiota. Voi olla, että heidän vastauksiinsa sisältyy myös terveisiä päättäjille. Ihmisille on syntynyt kuva, että julkisen sektorin naisvaltaisilla aloilla tehdään rankkaa työtä pienellä palkalla, ja sinne tarvittaisiin nopeasti lisää resursseja.”

Yhteen merkillisyyteen Kuvalehden jutussa ei kiinnitetty mitään huomiota, vaikka se listassa noteerattiinkin: nimittäin ammattien arvostuksessa toiseksi nopein nousija – nuohoojan jälkeen – oli sosiologi! (Filosofia ei ammattien luettelossa ollut lainkaan, jos se nyt ylipäänsä ammatiksi luetaan.) Sosiologi oli noussut peräti 140 sijaa (78. sijalle 380:stä am-

matista). – Miten tämän huomattavan arvonnousun selittäisi? Sosiologien kantapöydässä sitä kovasti pohdittiin. Todettiin, että sosiologia ja sosiologit eivät ole viime aikoina olleet mitenkään merkittävästi esillä isossa tai pienessäkään mediajulkisuudessa. Eikä mitään muutakaan selitystä keksitty. Lopulta pääteltiin, että kyseessä täytyy olla väärinkäsitys. Vastajat eivät ilmeisesti ole edes tienneet, mitä sosiologi tarkoittaa, ja ovat sekoittaneet sen sosiaalialan ammatteihin – joiden arvostus onkin ollut nousussa – esimerkiksi sosionomiin, jota ei listalla ollut...

IMMANUEL Kantin, tuon Königsbergin kiinalaisen, 200-vuotiskuolinpäivän kunniaksi julkaistiin perin ajankohtainen essee “Radikaalista pahasta ihmisluonnossa” (ilm. *Berliner Monatschrift*, huhtikuu 1792, myöhemmin teoksessa *Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*) Nuoren Voiman päätoimittajan Markku Lehtinen erinomaisena käännökseenä.

Kirjoituksessaan Kant tuo esiin skandalöösin idean, jonka mukaan moraalifilosofian ytimessä on oppi transsendentaalisesta vapaudesta, joka puolestaan mahdollistuu pahan, erityisesti radikaalin pahan (ihmisen subjektiivinen kyky hyvään ja pahaan) avulla.

Essee avaa teoksen *Immanuel Kant: Radikaali paha. Paha eurooppalaisessa perinteessä* (toim. Ari Hirvonen ja Toomas Kotkas, Loki-Kirjat, Helsinki 2004), jossa suomenoksen ohella on johdanto Kantin esseeseen sekä 12 eri aloilla vaikuttavan kirjoittajan tekstejä pahasta Kantilla ja Kantin jälkeisessä ajattelussa.

Teoksen julkistamistilaisuuteen vappuaattona saapui seitsemisenkymmentä pahasta (ja kenties tarjoilusta) kiinnostunutta, aivan kuin lämmittelemään ennen pahaa Suomen MM-jääkiekko-ottelua. Paha näemmä kiinnostaa siinä määrin, että myynissä olleet kirjat loppuivat, ja kirjoittajien ei auttanut muu kuin alkaa myydä tekijänkappaleitaan.

Ehkä oma osansa tässä suo-

siossa on teoksen kansikuvassa, joka esittää kaupallista merkkiä, suu avoinna olevaa naisenpäättä. Kuvassa, Caravagion maalauksessa *Testa di Medusa* ilmenivät myös vapun tunnusmerkit serpentiinit eli hahmon päässä kiemurtelevat käärmeet. Silti yleisen mielipiteen mukaan Caravagion maalauksesta oli vaikea nähdä kuvan esittämän hahmon – saatikka kirjan taustalla olleen Laki ja paha -projektin abstraktin rastapään – sukupuolta, koska päänkatkominen, kuten kauhistuttava sanonta kuuluu, hävittää sukupuolieron. Agambenilaisesti muotoiltuna kielletty katse hävittää myös ihmisyyden.

Silti olemme ehkä kaikki Kantin, tuon naimattoman poikamiehen neutraaleja lapsia, kuten kirjan toimittajat toteavat teoksen esipuheessa. Paha ei näet tule toistumaan, koska se on jo tapahtunut, mutta se tulee mimeettisesti artikuloitumaan yhä uudelleen, vanhana pahana uudessa muodossa ja uutena pahana vanhassa muodossa.